

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΗΡΩΕΛΕΓΕΪΟΝ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΧΙΟΥ

ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ

Τὸ «ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον» τοῦ Ἰππολύτου Χίου, ποῦ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει, μᾶς διασώζεται στὰ τελευταῖα φύλλα (295v -296r) τοῦ κώδικα Ottob. gr. 416, τοῦ ΙΣ' αἰώνα¹, ἐκτὸς κειμένου. Ὁ παραπάνω κώδικας, ποῦ μᾶς παραδίδει εὐαγγελικὰ κείμενα, προέρχεται, ὅπως φαίνεται, ἀπὸ τὴν πλούσια συλλογὴ χειρογράφων τοῦ λόγιου Ἱεράρχη τῆς Χίου², ὁ ὁποῖος καὶ τὸν δώρισε (ἀφοῦ συνέθεσε καὶ ἀντέγραψε ὁ ἴδιος στὸ τέλος τοῦ κώδικα καὶ τὸ «ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον») στὸν πατριάρχη Ἱερεμία Β', τὸν Τρανός³. Θὰ περιορισθοῦμε σὲ μικρὲς μόνο ἐπισημάνσεις ποῦ ἀφοροῦν τὸν Ἰππόλυτο, βασιζόμενοι στὸ ἄγνωστο στοὺς μελετητὲς «ἠρωελεγεῖον» καὶ στὴν ἀρκετὰ διεξοδικὴ σημείωση ποῦ προηγεῖται.

Τὸ «ἐπίγραμμα» συνέθεσε ὁ Ἰππόλυτος, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ μικρὴ εἰσαγωγή, ὅσο ἦταν μητροπολίτης Χίου: «ποιηθὲν παρὰ τοῦ εὐτελοῦς Ἰππολύτου τοῦ κανστρισίου ταπεινοῦ μητροπολίτου τῆς Χίου»⁴. Γενικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ κείμενο γράφεται ἀνάμεσα στὸ 1567 καὶ 1593, χρονικὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο Ἱεράρχης στὴ Χίο ἦταν ὁ Ἰππόλυτος⁵. Ὡστόσο στὴν ἴδια μικρὴ εἰσαγωγή διαβάζουμε: «Ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν διαβαλλόντων αὐτὸν μηκέτι πιστεύειν παντὶ ῥήματι κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν καὶ πάση διαβολῇ (τῶν ἀτασθάλων, φθονερῶν καὶ χαιρεκάκων ἀνθρώπων), ἥτις ἐστὶ γεννήτωρ φόνου»⁶. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι τὰ χρόνια αὐτὰ τὸν Ἰππόλυτο κάποιος τὸν εἶχαν διαβάσει στὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ ἴδιος προσπαθεῖ μὲ τὸ «ἐπίγραμμά» του νὰ ἐξευμενίσει τὸν πατριάρχη. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἀκόμη φαίνεται ὅτι ὁ Ἰππόλυτος στέλνει στὸν πατριάρχη ὡς δῶρο καὶ τὸν κώδικα, προσθέτοντας τὴν ἐσφαλμένη πληροφορία (ἀσφαλῶς γιὰ νὰ προσδώσει ἀξία στὴν προσφορά του), ὅτι πρόκειται γιὰ χειρόγραφο γραμμένο

1. E. Feron — E. Battaglini, Codices mss. graeci Ottoboniani bibliothecae Vaticanae, Ρώμη 1893, 227-228, καὶ Γ. Κ. Παπάζογλου, Βιβλιοθήκες στὴν Κωνσταντινούπολη τοῦ ΙΣ' αἰώνα (κώδ. Vind. hist. gr. 98), Θεσσαλονίκη 1983, 219-220.

2. Γ. Κ. Παπάζογλου, ὁ.π., 249-250.

3. Γιὰ τὸν Ἰππόλυτο βλ. τὴν πάντα ἀξιόλογη ἐργασία τοῦ Ν. Τωμαδάκη. Ἰππόλυτος Χίου Κρής, ΚΧ 7 (1953), 36-54, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία (ἐλπίζω ὅτι σύντομα θὰ ὀλοκληρώσω σχετικὴ μονογραφία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ λόγιου Ἱεράρχη τῆς Χίου).

4. Ottob. gr. 416, φ. 295v.

5. Ν. Τωμαδάκη, ὁ.π., 43-47.

6. Ottob. gr. 416, φ. 295v.

ἀπὸ τὴν Θεοφανώ: «ἔστι καθολικὰ ἰδιοχειρόγραφον τῆς ἁγίας Θεοφανῶ τῆς βασιλίσσης, κύρ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ γυναικός»⁷.

Ἡ πληροφορία ὅτι κάποιοι διέβαλαν τὸν Ἰππόλυτο μᾶς ὀδηγεῖ σὲ χρόνια κοντινὰ στὸ 1580 ἢ στὸ 1593, κατὰ τὰ ὁποῖα γνωρίζουμε ὅτι ὁ Ἰππόλυτος ἔχασε τὴ μητρόπολη Χίου⁸: τὴν πρώτη φορά καθαιρέθηκε ἀπὸ τὸν πατριάρχη Μητροφάνη Γ' (κατὰ τὴ δεύτερη πατριαρχεῖα του), καθάραιση ποῦ δὲν φαίνεται βεβαίως νὰ ἔχει σχέση μὲ τὸ «ἐπίγραμμα»⁹: τὴ δεύτερη φορά (γύρω στὰ 1593), κατὰ τὴ πατριαρχεῖα τοῦ Ἱερεμῖα Β', ἔχασε, ὅπως φαίνεται, ὀριστικὰ τὴ μητρόπολη τῆς Χίου¹⁰. Πιθανότατα, στὰ γεγονότα ποῦ συμβαίνουν γύρω στὸ 1593 ἀναφέρεται ὁ Ἰππόλυτος στὸ εἰσαγωγικὸ τοῦ σημείωμα καὶ στὸ «ἐπίγραμμα»: ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Μελετιῦ Πηγαῖ πρὸς τὸν Ἰππόλυτο μαθαίνουμε ὅτι πράγματι ἡ καθάραιση τοῦ Ἰππολύτου στὸ 1593 ὀφείλεται σὲ διαβολὴς ἐχθρῶν του: «Ἄλλ' εἰ σὺ ἐχθρῶν ἐπηρεαίαις τῆς ἔδρας κατεβιβασθῆς ἀδίκως τῆς ἱερᾶς...»¹¹.

Τὸ «ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον» γράφεται σὲ μιὰ ἀξιθαύμαστη γιὰ τὴν ἐποχὴ Ὀμηρικὴ γλῶσσα, μὲ δακτυλικούς ἐξάμετρος καὶ πεντάμετρος στίχους¹². Στούς 22 στίχους τοῦ «ἐπιγράμματος» ὁ Ἰππόλυτος ὑμνεῖ τὸν Ἱερεμῖα (ὡς «ἥλιον ἄλλον»), τίς ἀρετές του, τὴν εὐνομία του, καὶ στὸ τέλος τὸν προτρέπει νὰ μὴ δεχθεῖ τίς διαβολὴς τῶν ἀνθρώπων σὲ βάρος του: («Διαβολὰς ἀνέρων διαμπᾶξ ὀλοῶν μὴ στέργειν») ¹³.

Παρακάτω ἐκδίδουμε τὸ «ἠρωελεγεῖον» καὶ τὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα: διορθώνοντας σιωπηρὰ τὰ λίγα ὀρθογραφικὰ λάθη, δὲν διορθώνουμε τὰ συντακτικὰ καὶ νοηματικὰ κενά.

φ. 295ν Ἐπίγραμμα ἠρωελεγεῖον εἰς τὸν παναγιώτατον καὶ οἰκουμένην πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως κύριον Ἱερεμίαν τὸν νέον, τὸν ἀπ' Εὐξείνου Πόντου πόλεως Ἀρχιάλου, ποιηθὲν παρὰ τοῦ εὐτελοῦς Ἰππολύτου τοῦ καυστρισίου ταπεινοῦ
5 μητροπολίτου τῆς Χίου. Παρ' οὗ καὶ τὸ παρὸν ἐπιτηδειότατον ἄγιον, θεῖον καὶ ἱερόν, καθημεροῦσιον ὄν, ἀποστολο-

7. "Ο.π.

8. Ν. Τ ω μ α δ α κ η, ὁ.π., 44-46. Ἄλλη μιὰ φορά γνωρίζουμε ὅτι κινδύνευσε νὰ χάσει τὴ μητρόπολη του ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἱερεμῖα, ὅταν ὁ τελευταῖος ἦταν ἐξόριστος στὴ Ρόδο (γύρω στὸ 1585), ἐνῶ ἡ πληροφορία ὅτι ἔχασε τὴ μητρόπολη του κατὰ τὸ 1590-91 καὶ ὅτι ἐπανῆλθε δὲν ἐπιβεβαιώνεται (Ν. Τ ω μ α δ α κ η, ὁ.π.).

9. "Ο.π., 44.

10. "Ο.π., 46-47.

11. "Ο.π., 47.

12. Οἱ στίχοι ὥστόσο μετρικὰ παρουσιάζουν ἀρκετὰ κενά.

13. Otfob. gr. 416, φ. 296ν,

- ευαγγέλιον ἀποδίδοται (αὐτῶ), χάριν τῆς καρδιακῆς πρὸς αὐ-
 τὸν φιλίας καὶ διαθέσεως καὶ κατὰ θεὸν ἀγάπης, καὶ ὑπό-
 μνησιν αὐτοῦ, καὶ ὡς κήρυκος καὶ ὀρθοτομήτου τοῦδε ὄπερ
 10 ὡς παρελάβομεν παρ' ἐνίων χρησιμωτάτων ἀνδρῶν, καὶ ὧν ἡ
 μαρτυρία κατὰ τὸν εἰπόντα ἀληθῶς ὅτι ἔστι καθολικὰ ἰδιο-
 χειρόγραφον τῆς ἁγίας Θεοφανῶ τῆς βασιλίσεως, κὺρ Λέον-
 τος τοῦ Σοφοῦ γυναικός. Ἐν ᾧ καὶ περὶ τῶν διαβαλλόντων
 αὐτὸν μηκέτι πιστεύειν παντὶ ῥήματι κατὰ τὸν εἰπόντα σο-
 15 φὸν καὶ πάσῃ διαβολῇ (τῶν ἀτασθάλων, φθονερῶν καὶ χαιρε-
 κάκων ἀνθρώπων), ἥτις ἐστὶ γεννήτρια φόνου: +

- Ἡέλιον φασειμβροτον ἀντολίης ἀπο φέγγειν
 πᾶσαν ὑπὲρ γαῖαν τευξέν δλων ὁ ἀναξ.
 Ἄλλ' ἔσεται πως τοῦδε καταφθίμενόν ποτε τέρμα
 20 τοῖος ἔνεστι θεοῦ θεσμός ἀκηράσιος.
 Αὐτὰρ βυζαντιεῦσί σε τὸν ταγὸν ἥλιον ἄλλον
 νεῦσεν ἀπ' Ἀρχιάλου πάτραρχον σ' ἔμμεναι. ||
 φ. 296r Αἰεὶ γὰρ περιλάμπεις ἤντε Φοῖβος σύμπασαν
 ἦν πτόλιν Κωνσταντίνου, οὐρανὸν ἧς δόξα.
 25 Γαῖαν διαμπὰξ ἄμυδις ἄπασαν θ' ἀμ' ἔπεισι
 ἔσπέραν ἠδ' Ἀσίην καὶ πᾶσαν ὑπ' Ὀλυμπον.
 Αἰεὶ τοι Φαέθων ἀγάζεις ὡς Ἱερεμία
 οὐρανίαις ἀρεταῖς πάντα τὰ γῆς πέρατα.
 Ἄρχιερεὺς δὲ πέλων Χριστοῦ κακότητος ἀλύξαι
 30 γηγενέσι φράξεις ἐνομίην μεθέπων.
 Νεύματι γοῦν θείῳ πανυπέροτατον ἔλαχες εὐχος
 τοιῆσδε κληθεὶς ἄξιος εὐκλεῆς.
 Τοῦνεκα γουνοῦνταί σε βροτοὶ φωτὸς μεταδοῦναι
 σφὶν πάτερ Ἴππολύτου μνήσκεο τῆς χάριτος.
 35 Διαβολὰς ἀνέρων διαμπὰξ ὀλοῶν μὴ στέργειν
 σῆμα τὸ γὰρ πυντοῖς ἀνέρεσι τελέθει.
 Θάμβος δ' οὐ πολὺν σὸν γέρας, εἴ που μεῖζον ἔοικεν,
 αἰὲν ἐπεὶ νικᾶν τὴν φύσιν οἶδε χάρις:.

8-13. καὶ ὑπόμνησιν - γυναικός sic cd.
 στέργων s.s.

35. δ' ἀνέρων s.s. eras., στέργε mg.,

